

31 APO

Architektura počítače. Koncepce a techniky CPU. Porovnání přístupů RISC a CISC procesorů. Sítě procesorů a paralelní architektury. Hierarchický koncept pamětí. Přerušovací a vstupně-výstupní podsystém počítače, řízení vstupů a výstupů

1 Architektura počítače

Klasický von Neumannovský počítač má:

- Procesor
  - Řadič
  - ALU (Arithmetic-Logical Unit)
- Paměť
- I/O Systém

Řadič se dále skládá z části datové s vlastní řídicí částí. Datovou lze navíc rozdělit na registry a další obvody.

2 Základní cyklus počítače

Důležité registry:

- Program Counter (PC)
- Instruction Register (IR)
- Stack Pointer (SP)

1. Inicializace registrů apod

2. Čtení instrukce

- PC → adresa Hlavní Paměti (HP)
- Čtení obsahu
- Uložení přečtených dat do IR
- Inkrementace PC o délku instrukce

3. Přečtení opcode (kód instrukce - typicky několik prvních bitů v závislosti na velikosti instrukční sady)

4. Provedení instrukce - zahrnuje i další věci jako čtení operandu

5. Zpracování případného přerušení

6. Skok na bod 2

3 Přerušení

Jsou dva druhy přerušení a u obou dochází k přerušení sekvence vykonávaného kódu a přechází se na obsluhu.

Vnější přerušení asynchronní obsluha vnější události, např. reakce OS na event ze vstupní periferie.

Vnitřní přerušení (výjimka) přímo od CPU, které takto reaguje na problém při zpracování instrukce, např. dělení nulou

Synchronní soft. přerušení záměrné přerušení vzniklé vložením patřičné instrukce na místo v kódu.

4 Instrukční sady

Každá instrukce se skládá z opcode a operandu. Operandy mohou být registry (resp. jejich "indexy"), adresa (např. pro skoky).

4.1 RISC

Reduced Instruction Set Computer je architektura CPU, ve které je velice omezena instrukční sada (IS) např. jen na sčítání, bitové posuny, nějaké čtení/ukládání atd. Zbytek se realizuje softwarově. Všechny instrukce mají pevný formát a délku a také stejnou dobu vykonání. Velikost IS taky implikuje potřebu mnohem menšího počtu tranzistorů, což je mimo jiné důvod, proč třeba ARMy moc nežerou. Zástupci: ARM, MIPS, PowerPC.

4.2 CISC

Complex Instruction Set Computer je architektura (prozatím) většiny uživatelských CPU. Instrukční sada bývá často poměrně velká, instrukce nemusí být stejně dlouhé a jejich vykonání může trvat různě dlouho. Zástupci: x86, amd64.

5 Sítě procesoru a paralelní architektury

Existují 4 typy struktur procesoru:

Single instruction single data (SISD) Klasický procesor tj. jednoduchý tok instrukcí i dat (používá se ve většině pc s von Neumannovou архитектурou)

Single instruction multiple data (SIMD) Procesorové pole - jednoduchý tok instrukcí, vícenásobný tok dat. např. GPU

Multiple instruction single data (MISD) Pipeline

Multiple instruction multiple data (MIMD) Multiprocesorové pole

5.1 Propojovací sítě

Zajišťují propojení a komunikaci mezi procesory v architekturách s více procesory. Dělí se na statické a dynamické, přičemž ve statických jsou spoje neměnné a v dynamických naopak. U dynamických jsou spojovací spínače řízeny buď lokálně, kdy má každá skupina svůj řadič, nebo centrálně, kdy existuje jen jeden.

Statické propojovací sítě jsou: lineární, stromová, kruhová, mřížová, hvězdicová, krychlová a polygonální (úplný graf).

Skalární procesory běžné procesory

Vektorové procesory provádí jednu operaci nad několika operandy, tím se odstraňuje režie spojená s indexováním jednotlivých prvků vektoru.

Paralelizované SISD jsou systémy postavené na architektuře VLIW, zálohované systémy a systémy používající pipelining.

Very Long Instruction Word (VLIW) je architektura s dlouhými instrukcemi, které jsou rozděleny na několik částí a zpracovávány paralelně. Jednotlivé exekuční jednotky jsou propojeny, operační paměť je rozdělena mezi exekuční jednotky.

Zálohované systémy v sobě mají několik SISD, které všechny provádí stejný výpočet nad stejnými daty, přičemž výsledek všech je porovnáván. Cílem je zvýšení spolehlivosti a bezpečnosti.

Paralelní systémy SIMD jsou ty, ve kterých se zpracovávají dobře rozdělitelná data. Ideálním případem jsou matice. Princip práce spočívá v současném zpracování několika prvků, kdy procesory z procesorového pole provádějí synchronně stejnou instrukci. Procesory jsou řízeny společným řadičem.

SIMD s lokální pamětí Procesorové pole (PP) je řízeno univerzálním počítačem/procesorem, který zpracovává nadřazený program (rozhoduje o maticových úlohách a zabezpečuje přenos dat na procesory v poli)

- Řadič PP sám zpracovává skalární a řídicí instrukce, zatímco vektorové nechává zpracovat PP
- Každý procesor má svou vlastní paměť operandu
- Procesory si mezi sebou posílají data přes propojovací síť

SIMD se sdílenou pamětí Na rozdíl od SIMD s lokální pamětí je v tomto případě paměť od procesoru oddělena a komunikace probíhá přes propojovací síť

- Přidělování paměti do procesoru zajišťuje řadič
- Počet paměťových modulů může být jiný než počet procesorů

Paralelní systémy MIMD Každý procesor zpracovává instrukce a data svého vlastního programu.

Těsně vázané Procesory mají sdílenou operační paměť, která je oddělená od procesoru a připojena spolu s periferiemi na propojovací síť, přes kterou komunikují s CPU

- Každý procesor má malou vyrovnávací paměť pro data
- Periferie mají malou autonomii
- Propojovací síť umožňuje libovolné propojení

Volně vázané Procesory mají vlastní (lokální) paměť a vlastní periferie, přičemž lokální paměť obsahuje jak program, tak data

- Propojovací síť bývá statická
  - Hierarchická organizace sběrnic - procesory nejnižší úrovně spolu s pamětmi seskupeny do clusteru, které jsou připojeny komunikačními moduly na sběrnice vyšší hierarchie
  - Organizace do n-rozměrné krychle (nebo mřížky) - každý procesorový modul má 8(4) komunikačních procesorů pro připojení. Části krychle lze dynamicky přidělovat pro různé úlohy. Je vyžadován nadřazený počítač.
- Řízení je složitější než u volně vázaných sítí, ale na druhou stranu jsou tyto systémy odolnější vůči poruchám a výpočty lze navíc zněkolikanásobit podle potřeby. Jsou používány tam, kde je potřeba spolehlivost.

NUMA (Non-Uniform Memory Access) Používá se u MIMD systémů, kde má zajistit kratší čekání na zápis nebo čtení do paměti tím, že každému procesoru je poskytnuta samostatná paměť. Používá těsnější vazbu více CPU v uzlu, které jsou dále propojené do větších celků.

6 Hierarchie paměti

Není možné mít všechna data uložená v té nejrychlejší paměti co nejblíže procesoru. Taková paměť by byla drahá a nevešla by se tam, proto máme několik stupňů paměti v různé velikosti a vzdálenosti od procesoru. Takový systém se rychlostí blíží tomu, který by využíval jen nejrychlejší paměti.

Hlavní myšlenkou je, že běžící programy používají v daný okamžik ke svému běhu jen část adresního prostoru. Navíc je pravděpodobné, že použijí lokální data:

Časová lokalita Nedávno použitá data se použijí znovu (proměnné, data v cyklu...)

Prostorová lokalita Použijí se položky blízké těm současným (další řádek v poli)

Paměťová hierarchie se skládá (směrem od procesoru) z: L1 cache, L2 cache, někdy L3 cache, operační paměti a pevného disku. Data se v paměti hledají nejprve v L1 cache, v případě neúspěchu se hledá v dalších cache a v operační paměti.

6.1 Virtualizace paměti

Virtuální paměť (VP) je úroveň abstrakce postavená nad všemi zdroji dostupné paměti. Umožňuje procesu/programu dotazovat se pouze na logické adresy (LA) a nezabývat se, jaká je jejich fyzická adresa (FA) a jestli jsou data uložena v RAM nebo na HDD. VP může být daleko větší, než je velikost fyzické paměti.

Převod z LA na FA zajišťuje procesor (hardwarově). Běžně je to implementováno pomocí stránkování, kde je stránkovaná jak operační paměť, tak místo na HDD (více viz otázka 1 z okruhu Informatika a počítačové vědy). Jednotka prostoru se nazývá v logickém prostoru “stránka” a ve fyzickém prostoru “rámec”, obě mají stejnou velikost.

Adresy se skládají ze tří částí. V první části je adresa stránky, která se pomocí tabulky stránek přeloží na adresu rámce. V druhé části je adresa uvnitř stránky/rámce, neboli “offset”, která se překladem nezmění. Ve třetí části jsou uloženy příznaky: validity bit, access rights, dirty bit.

Pokud rámec není přítomný v cache, tak se tam načte z disku. Pokud tam není místo, musí se nejprve rozhodnout, jaký jiný rámec se smaže. Mazaný rámec se vybere pomocí některého z algoritmů, nejčastěji se používá Last Recently Used (LRU). V případě, že byla data mazaného rámce změněna (mají aktivní dirty bit), tak se nejprve zapíše na disk. Nakonec se aktualizuje page table.

7 I/O podsystém

Druhy periférií:

1. výstupní
2. vstupní
3. obousměrné - např. HDD

7.1 Metody přenosu z/na periferie

Programový kanál - pooling Program čeká ve smyčce, dokud nejsou data dostupná. Je to nejjednodušší a zároveň nejloupežší řešení.

Programový kanál s přerušením IO operace je zahájena na žádost programu pomocí OS. Existují dvě varianty:

- synchronní - program čeká na dokončení IO operace
- asynchronní - program nečeká na dokončení IO a může běžet souběžně s ní. Jakmile jsou data dostupná, periferie vyvolá přerušení a dojde k jejich přečtení.

Direct memory access (DMA) Přenos je realizovaný speciální jednotkou bez přímé účasti OS. Ten jen nastaví parametry přenosu (kolik bajtů, do jakého bufferu a na jaké adrese). Následně řadič periferie inicializuje DMA přenos, a ten probíhá, dokud nejsou data přečtena. Po ukončení přenosu je vyvolané přerušení. Výhodou je, že velké datové přenosy nevytěsňují data z cache. DMA řadič umí pracovat s různými periferiemi, třeba i se síťovým rozhraním.

Autonomní kanál (Bus Master DMA) Podle slidů je téměř totožný s DMA, ale na wiki toho je víc. Periferie má vlastní řadič, a může dostat kontrolu nad paměťovou sběrnici. Dokáže tedy zapsat přímo do paměti bez jakéhokoli zapojení ze strany CPU. Průběh přenosu:

1. Nadržený procesor vloží sekvenci datových bloků do paměti
2. Nakonfiguruje nebo přímo naprogramuje řadič periferie, ta provede sekvenční přenos
3. Po úplném nebo částečném přerušení je informován procesor

8 Výjimky a přerušení

- Výjimky
  - pro MIPS např. matematické přetečení, načtení neznámé instrukce, systémové volání
  - nedostupnost dat nebo selhání zápisu
- Přerušení
  - maskovatelné - lze zakázat ve stavovém slovu CPU
  - nemaskovatelné - ošetření HW chyb, hlídacích obvodů

Výjimky jsou přijaty téměř vždy, přerušení jen pokud jsou nemaskovatelná nebo povolena.

Zpracování výjimky/přerušení:

1. Stavové slovo (PSW) a PC se uloží na zásobník nebo do speciálního registru
2. PC se nastaví na adresu obslužné rutiny připadající dané výjimce (případně i číslu zdroje přerušení). Rutina je pak vykonána.
3. V závislosti na typu výjimky/přerušení dojde ke specifickému zpracování
4. Provede se instrukce CPU pro uvedení do stavu před zpracováním výjimky/přerušení (instrukce návratu z přerušení) a obnoví se původní registry (PC a PSW)

Při správném obslužení výjimky by původní program neměl přímo poznat, že k přerušení došlo.

8.1 Určení zdroje výjimky/přerušení

Soft. hledání veškerá přerušení a výjimky spouštějí rutinu od stejné adresy. Rutina zjistí důvod přerušení ze stavového registru

Vektorová obsluha přerušení Číslo zdroje zjistí CPU. V paměti se nachází na pevném místě (specifikované řídicím registrem VBR) tabulka vektoru přerušení, CPU převede číslo zdroje na index a z něj načte v poli slovo, které vloží do PC

Jiné

- Nvektorová obsluha více pevně určených adres podle priorit
- Často i kombinované

Asynchronní vs. synchronní přerušení: asynchronní nejsou vázané na instrukci, zatímco synchronní ano.